

ex variis. *Prius* (ait) *creatus existit ordinis praelatione, non temporis quantitate*. Quæ verba sumpsit ex Isidoro, dicto c. 10, l. 1, de Summo bono, ubi simul dicit, et Angelos ante omnem creaturam, et diabolus ante cæteros Angelos creatum esse: et statim declarat, dignitate intelligendum esse, non temporis quantitate, quod ad utramque comparationem referendum est.

22. *Respondetur ad tertium testimonium.* — Tertium testimonium ex capite primo ad Titum, exponendum est per aliud ejusdem Apostoli 2, ad Tim. 1: *Secundum propositum suum et gratiam quæ data est nobis in Christo Jesu ante tempora sæcularia*. Quod enim hic vocat *propositum*, ibi promissionem appellavit. Nam propositum Dei propter suam firmitatem, et certitudinem vim promissionis habere censetur. Et ideo sicut propositum Dei non supponit creatam rem, cum benefacere proponat, ita nec dicta promissio. Et ita exponunt ibi Ambrosius, Chrysostomus, Theophylactus, Anselmus et Augustinus 12, de Civit., cap. 16. Accedit, quod illa verba, *ante tempora sæcularia*, significant antecessorem ad omnia tempora, ac subinde æternitatem, quia ante omnia tempora non est nisi æternitas. Unde Chrysostomus, homil. 2, in 2, ad Tim., exponit, *hoc est, absque ullo principio*: et sequuntur Theophylactus, ac Theodoretus, Ambrosius, et cæteri, et Augustinus, lib. 3, Hypognosta, cap. 6, tractans locum ad Tim.: *Audis* (inquit) *tempora sæcularia, quando in Dei præscientia erat homo et non in sæculo, quia nondum erat sæculum*. Dicitur ergo Deus promisisse ante tempora sæcularia, id est, et æternitate, ergo non potuit Angelis promittere, cum omnes supponamus, illos non fuisse in tota æternitate. Promisit ergo Deus sapientiæ suæ (ut sic dicam) et immutabili veritati suæ, quod idem est, ac prædefiniendo, seu prædestinando proposuisse.

23. *Pauli locus etiam de promissione propria acceptus non concludit.* — Sed demum sermonem esse de propria promissione ad extra, certe non posset etiam hoc modo intelligi de propria promissione Angelis facta, nullibi enim legimus, Deum promisisse Angelis, sed daturum gratiam, aut vitam æternam hominibus, neque talis promissio ad Angelos, eorumve statum pertinebat. Promisit autem hominibus statim in principio mundi, cum spem salutis et Redemptoris Adæ revelavit et Evæ dixit: *Ipsa conteret caput tuum*. Quod si velimus de hac promissione locum exponere illud *ante tempora sæcularia*, non ita est accipien-

dum, ut æternitatem significet, neque etiam, ut indicet aliqua tempora, quæ fuerint ante totum nostrum hoc tempus, sed ita, ut sæcularia tempora dicantur omnia sæcula et curricula annorum, quæ in toto præterito tempore fuerunt. Sic enim dixit Augustinus, lib. contra Priscilianistas, cap. 6, dicta esse ibi tempora sæcularia illa, ante quæ nulla tempora præcesserunt. Dicitur autem illa promissio facta ante omnia ista sæcula, non quia fuerit facta ante initium eorum, sed quia in ipso initio facta est, antequam aliquod hujus temporis sæculum decurrisset. Hæc enim significatio non est extra illius phrasim proprietatem, quæ ambigua est propter variam significationem vocis Græcæ *αἰών*, quæ et seculum, et ævum, et æternitatem significat, ut latius tradit Augustinus 16, de Civit., cap. 26, et latius tractatum est in disp. 50 Metaphysicæ.

24. *Respondetur ad rationem in eodem numero quinto.* — Denique ratio ultimo loco inducta, qua Cassianus utitur vel probat, Angelos fuisse æternos, vel nihil probat. Unde cum primum etiam a Cassiano et aliis non admittatur, immerito illa ratione utuntur, ut Theodoretus, dicta quæst. 3, recte notavit. Major probatur, quia si Angeli in alicujus temporis initio creati sunt, etiamsi illud fuerit ante principium nostri temporis, ad illam creationem Angelorum præcessisset æternitas; ergo per totam illam et per infinita sæcula, quæ in illa esse potuissent, fuit Deus quasi solitarius sine laudatoribus, et sine suæ bonitatis communicatione. Si ergo hoc reputatur inconveniens, dicantur Angeli creati ab æterno, si autem inconveniens non est, nullum etiam erit, quod Angeli non extiterint usque ad mundi corporis creationem; quia licet antea fuissent creati, solum esset per finitam durationem, quæ ad infinitatem æternitatis quasi nihil reputatur. Præsertim quia quocumque initio tam Angelorum, quam cælorum dato, vel concepto, ante potuisset Deus tam Angelos, quam homines creare et sola Dei voluntate tale, vel tale initium determinatur. At vero supposito, quod nihil ab æterno creare Deus decrevit, nihil interest in hoc, vel illo puncto, priori, vel posteriori, in tanta, vel illo duratione nostro concipiendi modo, res creaverit. Et ideo congruitas creandi Angelos simul cum mundo, vel ante illum, non ex parte Dei petenda est, sed ex parte ipsarum creaturarum; quia Deus tam bonus, ac beatus, sibi que sufficiens est, quando se ad extra non communicat, sicut dum creat et quando est sine sociis, quam cum mi-

riades illorum habet, ut in simili dixit Augustinus 2, de Civitate, cap. 5.

CAPUT IV.

UBI ANGELI CREATI FUERINT.

1. *Prima opinio Angelos fuisse creatos in cælo empyreo.*—In hoc puncto nihil nobis est aperte revelatum in Scriptura, vel definitum in Conciliis, vel communi consensu a Patribus traditum. Unde varii sunt dicendi modi. Primo enim scholastici communiter docent, omnes Angelos fuisse creatos in cælo empyreo, quia inde ceciderunt mali Angeli, ut colligitur ex testimoniis supra citatis, et cum casus fuerit fere immediate post creationem, non est verisimile alibi fuisse creatos, et illuc postea translatos fuisse, antequam peccarent; unde colligitur etiam sanctos Angelos ibi fuisse creatos, quia ubi mali peccaverunt, boni restiterunt et cum illis præliati sunt, eosque vicerunt, et inde expulerunt. Ita sentit divus Thomas, dicta quæst. 61, art. 4, et alii cum Magistro, in 2, de 2, Alensis 2 part., quæst. 19, membr. 3, art. 2, cum Glossa initio Genes., et Hugone in summarum sententiarum tractatu 2, cap. 1, et Beda, in principio Exaemer., tom. 4, (quod opus alii Junilio ascribunt): cujus verba supra allegavi, idemque sumi potest ex Hieronymo, lib. 6, in Isaia, cap. 14, dum sentit, Luciferum ab illo cælo cecidisse, dicens: *Unde ille descendit per superiorem, posse nos ascendere per humilitatem*.

2. *Secunda opinio Angelos fuisse creatos in aere.*—*Tertia opinio Bonos Angelos in cælo, malos in aere creatos fuisse.*—*Quarta opinio.*—Aliorum vero opinio præcedenti omnino opposita est, Angelos fuisse creatos sub omnibus cælis in regione aeris. Ita Rupertus, lib. 1, in Genes., cap. 11, quem sequitur Eugubinus, lib. 7, de perenni Philosophia, cap. 38. Sed illi ducuntur alia falsa sententia, quod Angeli corporei sunt, et quoad corpus ex aere formati; quod fundamentum postea evertemus. Alii vero non omnes Angelos in eodem loco creatos esse censent, sed bonos in cælesti loco, malos in hoc aere inferiori. Quam sententiam tractat Augustinus 3, Genes. ad litter., c. 10 et non improbat, sed tantum sub conditione dicit, si ita est, intelligendum id esse de altissima regione aeris, ad quam terræ exhalationes non ascendunt, et quæ sub nomine cæli in Scriptura comprehendit solet, et consequenter dicendum esse, ab illa regione Angelos

malos fuisse ejectos, et in inferiorem cecidisse. Denique alii docent, superiores Angelos in empyreo cælo creatos esse, ab illis vero discernunt Angelos inferiores, qui vel mortores sunt orbium, vel elementis præsumunt, quos in propriis locis inferioribus singulos creatos esse putant, quod sentit D. Thomas, dicto art. 4, ad. 2.

3. *Prima conclusio.*—*Angeli fuerunt creati intra hunc mundum corporeum.*—In re dubia unum videtur certum intra latitudinem opinionis, nimirum Angelos fuisse creatos intra hunc mundum corporeum, et in aliquo corpore, id est, cum præsentia, et indistantia ab aliquo determinato corpore. Probatur primo, quia in hoc conveniunt omnes dictæ opiniones, ac subinde Doctores omnes. Secundo quia, quæ ratione, vel congruentia non fuerunt creati ante corpora, debuerunt etiam intra mundum corporeum creari: nam est eadem ratio, scilicet, ut ostenderetur unitas, et perfectio unitas, et perfectio universi ex omnibus constantis, et quia cum aliquo ordine præsentia, vel causalitatis ad corpora creabantur.

4. *Secunda conclusio.*—*Angeli omnes fuerunt creati in eodem loco.*—Secundo verisimilius est, omnes fuisse creatos in eodem loco, seu in eadem regione, sive cæli, sive aeris. Probatur primo, quia hæc est communior sententia. Secundo, quia creati sunt per modum unius rei publicæ, et corporis mystici, et cum subordinatione inter se, sunt enim omnes ejusdem generis, et gradus, et fingere in hoc diversa genera Angelorum voluntarium est, ut in simili dixit Augustinus, lib. 11, Genes., ad litter., cap. 19. Tertio, quia nulla ratio probabilis disparitatis, aut differentia constitui potest. Nam inter bonos et malos ante commissum peccatum non debuit in hoc fieri discretio, tum quia illa fuisset quædam pœna imposita ante culpam, quod merito absurdum judicat Augustinus, lib. 11 Genes., cap. 17, tum etiam, quia locus confertur ab auctore naturæ, secundum naturæ, aut gratiæ conditionem, vel dignitatem, et inter malos Angelos fuerunt multi perfectiores in naturalibus, et gratia, quam boni. Nec etiam oportuit, Angelos, qui præsumunt cælis inferioribus, aut elementis, in eis creari, quia secundum propriam dignitatem, et naturam creari debuerunt, et postea distribui, quando reciperent ministeria. Maxime, cum neque motus cælorum, neque formatio elementorum simul inceperit.

5. *Tertia conclusio.*—*Non videtur probabile Angelos fuisse creatos in aere.*—Tertio

non videtur probabile, Angelos vel omnes, vel aliquos fuisse creatos in aere. Probat, quia non est probabile vel omnes, vel aliquos habere corpora, maxime aerea, quod est contrariae opinionis fundamentum, quo destructo ruit sententia. Quia cum Angeli sint nobilissimi spiritus, in nobiliori loco creati debuerunt. Unde Theophylus Alexandrinus, in Epist. 4 Paschali, circa medium, pro certo statuit, Principatus, et Potestates in caelorum regione conditas esse, quamvis in particulari, quos caelos intelligat, non declarat.

6. *Quarta conclusio.* — *Angeli non fuerunt creati in caelo empyreo.* — Quarto verisimile satis est, Angelos non fuisse creatos in caelo empyreo. Quoad hanc partem non displicet opinio Ruperti, nec ejus conjectura sumpta ex comparatione ad hominem. Nam sicut homo non fuit creatus in paradiso terrestri, quia quodammodo superabat naturam ejus, sed extra illum, et postea in illum fuit translatus, ut beneficium speciale agnosceret: ita Angeli non debuerunt creati in loco proprio gloriae, qui est veluti spiritualis paradisos, sed extra illum, ut postea juxta sua merita in illum transferrentur. Accedit, quod ad illius loci excellentiam et dignitatem pertinet, ut semper fuerit ab omni labe peccati, purissimum, et consequenter quod in illo neque Angeli peccaverint, ac subinde ut in illum ingressi non fuerint, donec in statu impeccabili constituerentur, ergo maxime ob hanc rationem non debuerunt in illo loco creati. Et potest hoc confirmari ex verbis illis Luciferi, *In caelum ascendam*, etc., ut jam declaro.

7. *Quinta conclusio.* — *Angeli fuerunt creati in caelo proximo sub empyreo, vel in sidereo.* — Ultimo videtur satis verisimile, creatos fuisse in caelo sidereo, vel in eo, quod sub empyreo proxime collocatum est. Hanc opinionem secutus est Lorinus in 2, Petr. 2, et videtur posse sumi ex Hieronymo, quem citat libr. 6, in Isaiam, cap. 14, circa illa verba: *In caelum ascendam*, quae prius dicit posset referri ad primum Angelorum lapsum. Et deinde interrogat: *Si adhuc in caelo positus, quomodo dicit: Ascendam in caelum?* Et respondet: *Sed quia legimus caelum caeli Domino, cum esset in caelo, id est, in firmamento, in caelum, ubi solium Domini est, cupiebat ascendere, non humilitate, sed superbia.* Sentit ergo non peccasse in caelo empyreo. Nos autem supponimus, ubi peccavit, ibi fuisse creatum propter brevissimam moram, et quia nec ab alio mutari debuit, nec a se potuit, quia in prima de-

liberatione peccavit. Consequenter autem idem sequitur de caeteris, juxta dicta. Favet Innocentius III, super Psalm. 5 Poenit., circa id: *Sicut oportorium mutabis eos, et mutabuntur*, ubi dicit, Angelos peccasse in caelis, in quibus sunt sidera, et luminaria, et ideo probabile esse, illos etiam caelos esse immutandos, et purificandos, quod de empyreo dici non potest. Denique juxta hanc sententiam cum omni proprietate, et facilitate intelliguntur Scripturae, cum dicunt, et Luciferum cecidisse de caelo, et appetuisse ascendere in caelum. Sic etiam convenienter factum esse intelligitur, ut Angeli prius locum naturae suae consentaneum habuerint, postea vero suis meritis condignum receperint. Neque in hoc dicendi modo aliquid difficile, vel incongruum occurrit. Nam quod aliqui objiciunt, quia solum empyreum caelum est immobile, alii vero moventur, nihil prorsus interest: tum quia Angelus non ita est in corpore aliquo, ut ad illius motum necessario feratur, cum locum corporeum non occupet, tum etiam, quia nunc possunt esse in caelis etiam inferioribus, et ad illorum motus non moveri: tum denique quia in illo primo momento, quando creati sunt Angeli, nondum caeli movebantur, licet sidereum caelum immediate post fuerit motum, quod nihil creationi, vel existentiae Angelorum in ipso potuit obstare: nam motor ejus unus ex Angelis fuit, et tamen cum illo motus non fuit. Est ergo haec sententia verisimilima.

CAPUT V.

UTRUM ANGELI SINT OMNINO IN SUA SUBSTANTIA CORPOREI.

1. *Angeli sunt supposita.* — Supponendum est primo, cum Angeli sint substantiae quaedam, ut ostensum est, necessarium esse, ut sint supposita quaedam in suis naturis completis subsistentia, sive ab illis distinguantur, sive non, quod postea attingemus. Quod fundamentum ex ipsa nominis *Angeli* significatione omnium consensu recepta sufficienter probatur. Nam sicut haec vox *homo* significat rem subsistentem in natura rationali completa, ita et nomen *Angelus* significat rem in completa natura intellectuali subsistentem, ita enim vox illa in communi usu recepta est, quia eodem modo Scriptura loquitur de Angelis, sicut loquitur de hominibus tanquam de propriis suppositis in suis integris naturis subsistentibus. Potest etiam ratione declarari,

quia cum Angelus sit intellectualis naturae, non potest non esse per modum actus, et formae, quia intelligere est magna perfectio, ut statim amplius declarabitur: ergo vel est forma completa, et integra, et sic erit completa substantia, quod intendimus: vel in eo datur actus per modum formae, sicut est anima rationalis, et sic necesse est, ut aliquam substantialem naturam integram per se componat. Illa ergo natura erit completa in ratione substantialis naturae, et in illa subsistet aliquid suppositum, quod sit prima, seu completa substantia. Imponatur ergo illi nomen, non enim erit homo, cum altioris sit naturae, et a fortiori non erit caelum, aut terra, vel aliquid sensibile illam inhabitans, quia omnia illa sunt homine inferiora, erit ergo altior quaedam substantia, et illam nos *Angelum* appellamus.

2. *Quibus modis natura Angeli possit considerari.* — Secundo supponendum est, hanc naturam Angelicam substantialem, et competam variis modis concipi, aut cogitari posse, scilicet vel tanquam compositam ex actu, et potentia substantiali realiter distinctis, sicut sunt naturae corporales. Deinde si simplex sit, cogitari potest vel incorporea, id est, quantitati molis non subjecta, nec habens partium extensionem, quam vel facit, vel requirit quantitas, vel corporalis, et per quantitatem extensa, et tunc necessarium erit, ut sit omnino corporalis, et extensa, quia supponitur esse simplex quoad physicam compositionem essentialem, in re autem simplici non potest distingui pars corporea, et incorporea, ut per se notum est. At vero si natura Angeli ponatur composita ex actu, et potentia substantiali, tribus modis cogitari potest, primo ut utraque pars sit materialis, et habens extensionem partium ex quantitate, et sub quantitate, sicut habet natura solis, et lunae: secundo ut constet ex materia corporea, et quantitati subjecta, et forma spirituali, sicut est anima rationalis; altioris tamen naturae, et essentialis perfectionis: tertio ut tam forma, quam materia spirituali, et quantitate carente, constet. Potest itaque tribus modis cogitari talis natura, scilicet, vel omnino corporea quoad totam naturae entitatem, vel omnino spiritualis, vel mixta ex corpore, et spiritu. Et duo priores modi possunt subdistingui in naturam simplicem, vel compositam: tertius vero tantum per compositionem cogitari potest. Hic ergo solum agimus de primo modo corporalis naturae, et ideo particulam *omnino* in titulo addidimus, ut excludere-

remus tertium modum naturae corporalis per compositionem: nam licet absolute denominetur corporalis ab inferiori parte, non est tamen omnino, et totaliter (ut sic dicam) corporalis.

3. *Prima sententia.* — *Angelos esse omnino corporeos.* — In praesenti ergo puncto aliqui ex antiquis senserunt, Angelos esse omnino corporeos quoad totam entitatem, substantialem suae naturae. Hic error attribui potest antiquis philosophis, qui nihil esse putabant praeter corpora, ut refert Aristoteles, lib. 4 Metaphysicae, et lib. 4 Physicorum, per varia capita, et lib. 4 Physicorum, text. 52 et 67, et D. Thomas, dicto opusc. 15, cap. 1. Sed isti non tam asserebant Angelos esse corporeos, quam negabant Angelos esse. Et horum errorem (ut *ibidem* D. Thomas notat) secuti sunt Sadducei, de quibus dicitur Actor. 23, in eo fuisse errorem, ut dicerint, non esse resurrectionem, neque Angelum, neque spiritum. Ubi Chrysostomus, Oecumenus, Theophylactus, Carthusius, Lyranus, et alii dicunt, eos in universum negasse, dari rem spiritualem, etiam Deum ipsum, quamvis credibile non sit, eos negasse. Deum esse, sed hoc affirmando, negasse illum esse spiritum. De Angelis vero non constat, an negaverint omnino illos esse, vel in eodem sensu dicantur eos negasse, quia non spirituales, sed corporeos esse putabant, quos Scriptura *Angelos* vocat, quod in re erat veros Angelos negare. Unde Theophylactus *ibi* idem fuisse putat negare Angelos, quod negare spiritus esse. In eodem errore fuit Tertullianus, teste Isidoro, lib. 8, Etymolog., cap. 5, et sumitur ex illo libro de carne Christi, cap. 6. Et licet Pamelus, paradox. 2, revocet hoc in dubium, tamen cum alibi Tertullianus non solum animam rationalem, sed etiam Deum corporeum faciat, ut idem Pamelus, paradox. 4, 7 et 15, late refert, non videtur dubitandum, quin idem de Angelis senserit. Unde non solum corporeos, sed omnino corporeos esse consequenter dicere debuit. Quia si Deum credidit esse corporeum, et inde intulit animam rationalem esse corpoream, necesse est, ut de natura angelica, vel simplici, vel de anima ejus, si compositam esse credidit, idem senserit. Et ita illi tribuit Augustinus, lib. 10, Gen., ad litter., cap. penul. et ult., ubi de illo dicit: *Timens de nihil esset, si corpus non esset, nec de Deo voluit aliter sapere.* Et Epistol. 158, ad optatum multa habet similia.

4. *Quid nonnulli ex Catholicis hac in parte sentiant.* — Pro hac etiam parte referri possunt